

raci bývá obava o jednotnou československou ekonomiku (je to spíše zaklínadlo, zakrývající centralismus pražských ministerstev a generálních ředitelství, umístěných většinou v českých zemích). Soudím, že i tento pojem dostane v důsledně provedené nové ekonomické soustavě jiný obsah: Nepůjde přece o jednotu danou funkcí direktivního centra, ale o integraci prosperujících hospodářských jednotek. A bude jen na prospěch věci, když se jasně a za pomoci čísel řekne, co znamená pro celostátní hospodářství ekonomika česká a co ekonomika slovenská. Odpadne tím nejeden mýtus o doplácení jedněch na druhé a také investiční politika se stane předmětem dohody mezi oběma partnery.

DEMOKRATIZACE A SLOVENSKÁ OTÁZKA

Všechny tyto aspekty musí být samozřejmě důkladně posouzeny odborníky, právníky a národohospodáři, své slovo bude muset říci i profesionální politika, o níž chci věřit, že bude moudrá. Po všech zkušenostech z překotných změn, ze sérií dodatečných úprav budou jistě zákonodárci chtít, aby nové ústavní zákony sloužily a platily delší dobu. Avšak je nutno dělat něco již dnes, hned. Jde o ovzduší důvěry, o to, aby na Slovensku nevznikl dojem, že jsme příliš opatrní tam, kde se demokratizace bezprostředně dotýká českých zájmů, v oblasti, kde jsou Češi jako národ uspokojeni. Demokratizace je skutečně společným problémem v Čechách i na Slovensku; ale zahrnuje navíc i slovenskou otázku. A zde musíme ukázat dobrou vůli a rychle se naučit rozumět.

Nepíši tyto řádky jako advokát Slováků. Jde mi sice o ně ve smyslu onoho Kollárova „sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou“, ale hlavně mám na mysli nás Čechy a naše povinnosti, které máme jako národ vůči svému partnerovi ve společném státě. Máme totiž — soudím — povinnost znát Slovensko, jeho strasti a bolesti, a nedovedeme-li být sami dosti vnímaví, můžeme požádat Slováky, aby nám pomohli „otevřít oči“. Máme povinnost vyjasnit si tyto věci mezi sebou rychle a důkladně, vyčistit si stůl od všeho neřádu a říci Slovákům, že je na nás i v tomto ohledu spolehnout.

Máme povinnost prosazovat, aby naše národní a státní politická reprezentace vytvořila podmínky pro naprosto demokratické vztahy i v této oblasti, vztahy zbavené nadřazenosti i paternalismu. A hlavně bychom si neměli myslet, že tím konáme cosi velkorysého, že se něčeho vzdáváme a že cosi velkodušně darujeme, jestliže slovenský národ dostane všechna národně politická práva, jež si bude přát. A protože si myslím, že jako historik přece jen trochu znám Slovensko i Slováky, chtěl bych uklidnit ty, kteří se snad obávají, že změna smutně proslulé „sblížovací“ politiky povede k izolacionismu česko-slovenskému nebo slovensko-českému. Slováci vědí, co pro ně znamená

Československá republika a mají k ní vztah jako ke svému vlastnímu státu. Česká kultura nebyla a není pro Slováky neznámou pevninou, nejednou jim zprostředkovávala styk i s ostatním světem. Bude jim o to bližší, oč silnější budou mít pocit svobody a jistoty, že je nikdo nechce omezovat, asimilovat, pohltit.

Ale nejde jen o kulturu. Rychlé ozdravení ve státoprávních vztazích českého a slovenského národa sehraje významnou úlohu i při diferenciaci mezi progresivními a konzervativními elementy slovenské společnosti a při upevňování vztahů mezi českou a slovenskou společenskou levicí. Nevřešený národní problém byl a je pro Slováky společným okovem, překážkou při děláni pořádku ve vlastním domě; vedl a vede k toleranci názorů a tendencí, které by za „normálních“ okolností byly přinejmenším předmětem polemiky. I zde je na místě důvěra, že v nových podmínkách si Slováci najdou své blechy v kožiše i bez nás.

Je třeba začít, a to rychle. aby pro nás Slováci nebyli národem s dědičným hříchem nacionalismu a my Češi nežili s dědičnou kletbou národa, který tolik bojuje o světovou demokracii, že dohlédne od Aše jen po Břeclav.

Reportér č. 12- 13, 20-27. března 1968

Jiří Lederer

Připsáno politickým stranám

Před časem jsem uveřejnil v Literárních novinách rozhovor s vědeckým pracovníkem Gramsciho institutu v Římě. Mluvili jsme tehdy o politickém systému v socialistické zemi. Mnohé části naší rozmluvy italský vědec nechtěl zveřejnit — aby se nedotkl našich poměrů. Mezi jiným to byla zmínka o politických stranách, existujících vedle Komunistické strany Československa. Označil je jako slepá stěva našeho společenského systému.

Nedivil jsem se tak příkrému označení — vždyť tyto strany ve společnosti, v politickém životě nefungovaly. Jejich činnost se na veřejnosti obvykle vyběhala vítáním různých usnesení a rozhodnutí KSČ. Nikdy jsem se nesetkal s jejich vlastním stanoviskem.

Je pochopitelné, že jsem si v těchto dnech na ono označení našich politických stran vzpomněl. Jsem v době, kdy padají různé mýty a legendy. Přichází se na to, že v otázkách, týkajících se všeho obyvatelstva, nemá smysl hrát si na slepou bábu.

Proto si nutně kladu otázku po smyslu existence oněch politických stran, jejichž „stany“ jsou rozloženy v Praze — Čs. strany socialistické a Čs. strany lidové. Mají své oprávnění či nikoli? Mají před sebou budoucnost? Co chtějí?

Když pročítám projevy, diskusní příspěvky či interview vedoucích funkcí KSČ komunistické strany,

zdá se mi, že s ostatními stranami fakticky vůbec nepočítají. Aspoň o nich nemluví.

Prosím, to může být vysvětlitelné. Uvnitř komunistické strany se děje tolik významných věcí, že vedoucí funkcionáři mají jiné starosti. Že prostě na Národní frontu, na politické partnery v ní dojde později. Ale těžko si dovedu vysvětlit mlčení samých politických stran. Pravda, ze Svobodného slova i z Lidové demokracie jsem se dověděl, že různé orgány jejich stran již zasedaly a jiné že zasedat budou. Jenže tuto aktivitu sotva mohu pokládat za důkaz smysluplné existence. Výsledkem takové činnosti totiž může být opět manifestční přihlášení se k tomu, co chtějí komunisté. V takovém případě by ovšem bylo nutné proklamaci pokládat za veřejně ohlášenou sebevraždu. Politická strana, která nemá svůj program, která neví, co sama chce — je zbytečná. Není schopna hrát roli oponentního partnera, natož čestnou roli opozice Jeho Veličerstva — socialismu.

Právě tyto strany existují. Mají své tiskové orgány. Mlčí tedy ze setrvačnosti? Čekají, až je někdo popostrčí, jak si na to v minulosti zvykly? Anebo jejich dosavadní vedení vůbec není schopno samostatnosti?

Plynulý chod demokratického života potřebuje jejich odpověď.

LL č. 4, 21. března 1968

Dr. František Tomášek, biskup Náboženství a socialismus

Slovem *socialismus* rozumím v širším smyslu trvalé a záměrné úsilí o *naplnění každého spravedlivého přání každého člověka a o vyloučení jakéhokoliv zla*, které jemu může uškodit. Toto úsilí je také vlastní náboženství. Náboženství i socialismus chtějí přivést člověka ke štěstí. Humanismus je jim společný. Obsahuje požadavek, aby si lidé vzájemně přáli a dávali to, co poznali jako dobré, aby k sobě navzájem měli lásku.

Není v protikladu k cílům socialismu, učí-li náboženství, že lidská touha nemůže být plně uspokojena lidmi a věcmi tohoto světa. Neboť v pastorální konstituci II. vatikánského koncilu „O církvi v dnešním světě“ čteme: „Dobře víme, že zde na světě nemáme žádné trvalé místo, nýbrž usilujeme o budoucí život; mýlí se však ti, kteří se domnívají, že mohou proto zanedbávat své pozemské povinnosti... jsme zajisté napomenuti, že člověku nic neprospěje, kdyby získal celý svět, ale sám sebe zahubil. Presto nesmí očekávání nové země oslabit péči o utváření této země, nýbrž naopak musí toto očekávání k oné péči pobízet.“ A k tomu konstituce připojuje myšlenku Pia XI. z enykliky *Quadragesimo anno*: „Má proto pozemský pokrok, ačkoli je nutné jej starostlivě lišit od růstu Kris-

ta království, přece velký význam pro boží království, pokud může přispět k lepšímu řádu lidské společnosti.“

Křesťanství tedy nevede člověka k pasivitě ani k odvratu od plnění povinností na tomto světě. Naopak: křesťan ví, že neplní-li své povinnosti vůči lidem, neplní tím své povinnosti ani vůči Bohu.

Je však nutno rozlišovat ideu, ať náboženskou nebo socialistickou, od jejího stoupence. Každé zneužití ideje je v rozporu s ní samou a prokletí, které stíhá toho, kdo ji zneužil, nesmí padnout na ideu samu.

Pravidla dialogu stanoví, že po zjištění, v čem se rozmlouvající shodují, je třeba upřímně říci to, v čem se liší. Lidský rozum neodbytně klade člověku otázky po smyslu lidské existence, zvláště pak po smyslu bolesti, nespravedlnosti a smrti. Trpící a zkoušený člověk, který poznává, že přes všechny žádoucí a možný pokrok lidé žijí a vždy budou žít v slzavém údolí, nemůže být lhostejný k úvahám o Bohu. Člověk ví, že i když se mu chvíli dobře daří, nemá jistotu, jak tomu bude dále, a tak se hlubokému člověku zcela dobře nemůže dařit, leč v naději na věčný život. Ale i když se mu téměř dobře daří, ví, že velmi mnozí jiní lidé právě pláčí.

Nikomu se nepodařilo dokázat, že Bůh neexistuje a tedy dokázat nesmyslnost víry v něj. Lidé, kteří jsou přesvědčeni, že Bůh je, jsou také přesvědčeni, že je možno jeho existenci dokázat světlem přirozeného rozumu. (Kantovo tak zvané vyvrácení důkazů Boží existence se zabývá pouze Leibnizovými důkazy a ne těmi důkazy, které uchovává katolická tradice; i Kant ovšem považuje existenci Boha za nutný požadavek vskutku lidského života.)

Z marxistického hlediska jakákoliv persekuce náboženství a jeho vyznavačů působí, že útočištěm pronásledovaných věřících tím více se stává Bůh. Aby bylo možno prokázat zbytečnost náboženství, bylo by nutno mu dát naprostou svobodu, a pak by se teprve mohlo ukázat, zdali při neexistenci pronásledování je náboženství zbytečné a pro člověka nepotřebné.

Ani terorem, ani lákadlem výhod nemůže být zlomeno přesvědčení charakterního člověka. Ti, kteří se pod tímto vlivem náhle změní, nejsou ztrátou pro jednu ani získem pro druhou stranu. Proto podle názorů samých ideologů ateismu minulé údobí útlaku věřících uškodilo myšlence šíření ateismu. Při získávání člověka pro určitou ideu je v jejím zájmu, aby se nestávala pouhým prostředkem k uspokojování sobeckých zájmů nebo přetvárkou vnučenou strachem.

Má-li socialismus, jak prohlašují jeho stoupenci, dát člověku více svobod než všechny předcházející historické formace, pak není možno, aby nedal náboženskou svobodu. Vždyť naplnění tohoto spravedlivého přání z pojmu socialismu plyne, i když vpravdě nebylo dosud uskutečнено.

Ateismus není podstatnou vlastností socialismu,